

РОЛЬ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розкрито суть оборотних активів та їх вплив на фінансовий стан підприємства, зокрема вплив зміни окремих структурних елементів оборотних активів на фінансову стійкість підприємства.

Аннотация. Раскрыта сущность оборотных активов и их влияние на финансовое состояние предприятия, в частности влияние изменения отдельных структурных элементов оборотных активов на финансовую устойчивость предприятия.

Annotation. Essence of current assets and their influence on the financial state of enterprise, in particular, influence of change of separate structural elements of current assets on financial firmness of enterprise is exposed.

Ключові слова: оборотні активи, обґрунтований розмір оборотних активів, оборотність оборотних активів, дебіторська заборгованість, оборотність виробничих запасів.

Сучасний етап функціонування економіки України характеризується кризовими явищами, високою інфляцією, тому вітчизняні підприємства змушені змінити свою політику щодо оборотних активів, визначити потребу в них, шукати нові джерела їх поповнення, вивчати проблеми ефективності їх використання. Вміле управління оборотними активами підприємства дозволяє виявити наявні резерви прискорення оборотності та збільшити їх використання в господарському обороті. У свою чергу, підвищення ефективності оборотних активів – означає вивільнення значних грошових ресурсів, що є актуальним для діяльності підприємства та економіки в цілому.

Проблеми методології, теоретичного та практичного обґрунтування питань, пов'язаних з обліком, аналізом та управлінням оборотними активами знайшли відображення у працях багатьох російських та українських вчених: Бланка І. А., Лебедев С. А., Радіонова Р. А., Сироткіна С. А. тощо [1 – 4].

Метою дослідження є обґрунтування ролі оборотних активів у цілому та окремих його складових на фінансовий стан підприємства, а також виявлення та узагальнення впливу наслідків зміни складу та структури оборотних активів.

З теоретичної й практичної точок зору, проблеми управління оборотними активами вітчизняних підприємств є надзвичайно актуальними і потребують попереднього розгляду економічної сутності поняття "оборотні активи", яке, з одного боку, має визначити сутність такого управління в сучасних умовах господарювання, а з іншого – його значення для забезпечення ефективного функціонування підприємств.

У сучасній економічній літературі та фінансово-господарській практиці існує багато різних підходів до визначення економічної сутності оборотних активів та зустрічаються різні поняття, пов'язані з ним. Так, поняття "оборотний капітал" та "оборотні активи" ототожнюються і використовуються як синоніми. На думку автора, таке ототожнення є неправильним. Оскільки капітал у ринковій економіці необхідно розглядати з точки зору інвестування, то частина загального капіталу, інвестована в різноманітні види оборотних активів, і називається оборотним капіталом. Капітал, інвестований в оборотні активи, приймає їх натурально-речову форму і тільки по закінченню операційного циклу використання оборотних активів повертається в тій же формі. Однак оборотний капітал на відміну від активів не споживається і витрачається, а інвестується з подальшим його збільшенням, щоб повернутися після закінчення кожного свого обороту в тій же формі для наступного інвестування. Отже, оборотні активи й оборотний капітал є двома категоріями, які характеризують одні й ті ж об'єкти: грошові кошти, короткострокові фінансові інвестиції, запаси, дебіторську заборгованість, але є поняттями нетотожними.

Оборотні активи – термін, який використовується в бухгалтерському обліку як найменування другого розділу активу бухгалтерського балансу, тобто до оборотних активів відносяться ті активи, які у бухгалтерському балансі відображаються у його другому розділі. У балансі до оборотних активів відносять:

- 1) матеріально-речові цінності, які використовуються у тому чи іншому виді діяльності як предмети праці;
- 2) продукти праці: готова до реалізації продукція, товари, напівфабрикати власного виробництва, а також продукція незавершеного виробництва;
- 3) засоби праці, які приносять дохід або які експлуатуються в інших цілях менш 12 місяців, а також основні засоби вартістю менше 1 000 грн;
- 4) грошові кошти;
- 5) дебіторська заборгованість;
- 6) короткострокові фінансові вкладення [5].

З визначення оборотних активів виходить неправомірність ототожнення понять "оборотні кошти" і "оборотні активи". Результати аналізу свідчать, що склад оборотних коштів і оборотних активів не збігається. Оборотні активи містять, на відміну від оборотних коштів, короткострокові інвестиції. Крім цього, є інша суттєва відмінність. Оборотні активи, особливо запаси сировини, матеріалів, палива тощо, споживаються і витрачаються у процесі виробництва, тобто переносять свою вартість на готову продукцію. Оборотні кошти як найбільш ліквідні ресурси "не витрачаються і не споживаються", тому що вони авансовані у виробництво. Якщо б оборотні кошти споживались і витрачались, то

величину використаних у процесі виробництва і реалізації продукції оборотних фондів і фондів обігу. Але в дійсності цього не відбувається, навпаки, після кожного циклу кругообігу прибутково працююче підприємство отримує приріст до авансованої у обіг грошової суми [6].

У літературі також зустрічається поняття "оборотні засоби" [2], під яким розуміють те ж, що під оборотними коштами, визнають інші автори. Однак таке визначення є некоректним перекладом з російської мови терміна "оборотные средства". Поняття "средства" в російській мові має два значення: сукупність грошей, кредитів, капіталів; знаряддя для здійснення якої-небудь діяльності. У даному випадку мова йде про перше значення даного слова і тому доцільним є переклад "оборотные средства" на "оборотні кошти", оскільки "засоби" висвітлюють значення слова "средства" в другому випадку.

Необхідно також відрізнити від поняття "оборотні кошти" поняття "ресурси", оскільки оборотні кошти є лише однією зі складових ресурсів, які об'єднують кошти, запаси, можливості, джерела засобів [1].

Таким чином, у зв'язку з різною економічною сутністю понять "оборотні активи", "оборотні кошти", "оборотний капітал" слід відмовитися від отождолення цих економічних категорій і визначитися з термінологією, в першу чергу, в економічних словниках.

Невід'ємною частиною підприємницької діяльності є наявність функціонуючого капіталу для здійснення безперервного процесу відтворення, найбільш ефективно його використання, що забезпечує зростання прибутку та створення необхідних ресурсів для подальшого розширення виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції та завоювання нових ринків збуту. У зв'язку з цим виникає потреба в збільшенні вартості капіталу шляхом додаткових вкладень в основні та оборотні засоби, що приводить до необхідності економічно обґрунтованого визначення їх потреби та найбільш раціонального використання. У результаті чого створюються сприятливі передумови для мінімізації витрат, покращення ритмічності та злагодженості роботи підприємства та, як наслідок, збільшення економічних результатів його діяльності.

Основною метою аналізу оборотних активів є оцінка ефективності їх використання та оптимізація структури, тобто встановлення оптимальних пропорцій між їх складовими.

Даючи оцінку динаміки оборотним активам, необхідно брати до уваги позитивні наслідки їх зростання для фінансового стану підприємства. Однак абсолютне та відносне зростання оборотних активів у складі майна підприємства, спричинене дією факторів інфляції, уповільненням оборотності оборотних активів, оцінюється негативно.

Оцінюючи абсолютну та структурну динаміку оборотних активів, необхідно брати до уваги наступне.

Зростання виробничих запасів може свідчити про ряд позитивних і негативних моментів у роботі підприємства. Позитивними є розширення масштабів господарської діяльності; підвищення рівня ділової активності підприємства; прагнення зберегти грошові кошти від знецінення через інфляцію і в умовах недорозвинутості фондового ринку. До негативних моментів можна віднести недоліки роботи відділу матеріального постачання, нерациональне управління виробничими запасами, внаслідок чого значна частина капіталу спрямовується в оборотні активи з незначним рівнем ліквідності.

Зростання незавершеного виробництва може свідчити не тільки про розширення масштабів діяльності і зростання ділової активності, а й бути наслідком зростання тривалості виробничого циклу через зниження продуктивності праці, ефективності використання виробничих потужностей, низької організації виробництва, недостатнього рівня техніки і технології.

Зростання дебіторської заборгованості, зумовлене підвищенням попиту на продукцію підприємства, збільшенням обсягу товарного кредиту, оцінюється позитивно, бо свідчить про підвищення ефективності використання капіталу. Якщо зростання дебіторської заборгованості зумовлене неефективною кредитною політикою, нерозбірливим вибором партнерів, відсутністю оцінки їх кредитоспроможності, фінансового стану, то це свідчить про вилучення частини активів з обороту і неминуче приведе до погіршення фінансової стійкості, платоспроможності, генерує ризик банкрутства.

Зменшення дебіторської заборгованості може свідчити про ефективну кредитну політику, обґрунтований вибір партнерів, покращення їх фінансового стану або ж про скорочення продажу в кредит, втрату споживачів продукції. Таке зниження супроводжується зростанням залишків нереалізованої продукції й оцінюється негативно.

Зростання залишків готової продукції на складі свідчить про втрату ринків збуту, низьку купівельну спроможність споживачів, високу собівартість та неритмічність випуску і відвантаження продукції. Це, у свою чергу, веде до сповільнення оборотності капіталу, відсутності готівки та зростання частки позикового капіталу у джерелах фінансування підприємства.

При оцінці грошових коштів необхідно знати, що раніше у всіх випадках позитивно оцінювалось їх збільшення, адже це вказує на ліквідність, збільшення обсягу реалізації продукції, підвищення ділової активності підприємства. Однак враховуючи те, що ці активи зазнають втрат через інфляцію, сьогодні підприємства повинні прагнути більш раціонально використовувати вільні грошові кошти. Уміння управляти грошовими коштами полягає в тому, щоб на рахунках тримати лише мінімальну суму грошових коштів, яка може знадобитися для поточної операційної діяльності і покрити тимчасову незбалансованість грошових потоків у часі [7].

Потреба в оборотних активах визначається шляхом їх нормування, що передбачає встановлення оптимальної величини оборотних активів, необхідних для організації і здійснення нормальної господарської діяльності підприємства. Це, у свою чергу, значно підвищує ефективність управління оборотними активами. В основу визначення потреби в оборотних активах для основної діяльності покладені планові показники виробництва продукції. Таким чином, прискорення оборотності оборотних активів у формуванні операційного прибутку є дуже важливим аспектом і пояснює необхідність управління цим процесом.

Прибуток підприємства спрямовується на покриття приросту нормативу оборотних активів. Традиційно джерелом покриття вважається прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, і використовується на його розсуд. При цьому слід зазначити, що, враховуючи спад виробництва, тяжке економічне становище підприємств, існує суттєвий ризик неспроможності розрахуватися за придбані матеріальні та інші ресурси.

Тому фінансово стійким є такий суб'єкт господарювання, який за рахунок власних коштів формує обґрунтовану величину оборотних активів, не допускає невиправданої дебіторської та кредиторської заборгованостей, своєчасно розраховується за своїми зобов'язаннями. Основою фінансової стійкості є виважена, раціональна організація й ефективно використання оборотних активів [7].

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від раціональності використання оборотних активів, оптимізації їх структури та руху у виробничо-фінансовій діяльності. На думку автора, сучасні умови господарювання підвищують роль оборотних активів у

фінансово-господарській діяльності підприємства, тому лише застосування ефективної системи управління оборотними активами дозволить підприємствам покращити своє фінансове становище та отримати заплановані прибутки. Крім того, розгляд впливу зміни окремих складових оборотних активів дозволяє стверджувати, що управління оборотними активами необхідно розглядати з позиції взаємозалежності їх структурних складових. Тільки при такому комплексному підході стає можливим досягнення ефективного управління оборотними активами. Подальше дослідження питань ефективного управління оборотними активами підприємств має велике значення для покращення їх основних показників фінансово-господарської діяльності, збільшення доходів держави, прискорення соціально-економічного розвитку країни, підвищення благополуччя суспільства.

Наук. керівн. Селезньова Г. О.

Література: 1. Бланк И. А. Управление активами / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2000. – 270 с. 2. Лебедько С. А. Оборотный капитал холдинга: принципы и эффективность управления / С. А. Лебедько // Финансовый директор. – 2007. – № 1. – С. 41. 3. Радионов Р. А. Управление сбытовыми запасами и оборотными средствами предприятия / Р. А. Радионов, А. Р. Радионов. – М. : Дело и сервис, 2003. – 268 с. 4 Сироткин С. А. Оборотные средства и оборотные активы в современной экономике / С. А. Сироткин // Региональная экономика и управление : электр. науч. журн. – 2007. – № 1(9). – С. 65. 5. Про бухгалтерській облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 996-XIV. 6. Баранов Э. П. Динамика промышленного производства и деловой активности предприятия / Э. П. Баранов // Экономист. – 2001. – № 8. – С. 24. 7. Економіка підприємства : навч. посібн. / І. М. Бойчик, П. С. Харів, М. І. Хопчан та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : "Каравела" ; Львів : "Новий світ – 2000", 2007. – 360 с.